

Nobel 2002 İktisat Ödülünü Kazananların Şerefine*

William L. ANDERSON

125

Piyasa

Bir iktisatçı olarak, iktisatta Nobel ödülünü kazanan kişinin kim olduğuna geçici bir ilgiden daha fazla ilgi duyduğumu itiraf etmeliyim. Sonuçlar genelde hayal kırıklığı yarattığından -sosyalizm ve diğer hükümet müdahalelerinin, yüksek kaliteye ulaşmak için bir “işaret” sistemi olduğunu savunan geçen senenin Nobel ödülünü kazanan ismine, Joseph Stiglitz’e bakınız- ben bu iktisatçıların söyleyecek neleri olduğuyla hâlâ ilgileniyorum.

Netice itibariyle, Avusturya iktisatçıları arasında da Nobel kazananları var: F. A Hayek, 1974’te, ödülü, maalesef emin olun ki şimdiye kadar yaşamış en kötü iktisatçılardan biri olan İsveçli Gunnar Myrdal ile paylaşmak zorunda kaldı. Hayek Avusturya İş Devresi teorisiyle ödülü kazandığından, bu teoriyi öğrencilerime öğretebiliyorum ve Nobel almış olması bu görüşlere otomatik olarak meşruiyet kazandırıyor.

Mamafih, Nobel ödülleri dağıtan komiteler genelde Avusturyalılara pek nazik davranmıyor. Şikago Üniversitesi’nden Paul Samuelson’a ve diğer Keynesçilere kadar iktisatçılar kümesinden Nobel ödülünü kazananların çoğu “herşeyi bilen” bir devletin politik iktisattaki “süper oyunculuk” rolünü savunuyor.¹ Hayek’ten beri, Nobel ödülünü kazanmaya yaklaşan hiç bir Avusturyalı iktisatçı olmadı ve bu bakımdan gelecek de çok parlak görünmüyor.

Daha sonra üzerinde duracağım Daniel Kahneman ile ödülü paylaşan Vernon Smith’i seçen Nobel Komitesi parlak bir puan kazandı. Smith, Ludwig von Mises’in *Human Action* adlı tezinden şiddetli bir şekilde etkilendiğini kabul ediyor. Bundan dolayı Avusturyalılar mutlu olabilir.

Frank Shostak, Mises Enstitüsü’nde misafir öğretim üyesidir ve Anderson Frostburg Devlet Üniversitesi’nde ekonomi dersleri vermektedir.

1. Şikago’dan Nobel ödülünü kazananların, dünya görüşü bakımından “serbest piyasa” taraftarı olduklarına dair ünlerinin olmasına rağmen, bir çoğu devletin bazı ekonomik görevleri üstlenmesini bekliyor. Milton Friedman (1976) hükümetin para üzerinde monopolünün olması gerektiğini savunurken, George Stigler (1982), anti-trust yasalarının ve uygulamalarının ekonominin bütününde faydalı olacağına inanıyordu.

Smith CATO'nun dergisinde şöyle yazıyor:

“Mises'i ilk, Caltech'te, elektrik mühendisliğinden mezun olurken, son sınıfta okudum. Bu okuma, sonradan İktisada kaymamın nedenlerinden biri. 50 yıl sonra Mises'i tekrar okuduğumda, *Human Action*'ın ikinci milenyumun sonunda İktisat ilminin durumuyla ilgili olarak nasıl teşvik edici, konunun özünü ilgili ve kavrayıcı olduğunu görerek çok etkilendim. *Human Action* zamana karşı dayandı çünkü, kitapta ele alınan temalar -mülkiyet hakları, sorumluluk kuralları, piyasanın faydası, müdahalenin gereksizliği ve bireyin önceliği- mikro-İktisat teorisinin ve İktisat politikalarının önemli unsurları haline geldi. Dahası, bu temalar, klâsik ana İktisat teorisi sayesinde değil, Mises, Hayek ve aynı zincirdeki diğerleri (örneğin Coase, Alchian, North, Buchanan, Tullock, Stigler ve Vickrey ve adını saymadığım diğerleri) sayesinde önemli tema olma özelliğini kazanmıştır. Mises'te, 50 yıl önce bildiğimizi düşündüğümüz fakat bilmediğimiz şeyler yüzünden güncelleştirilmesi gereken bir çok konu var. Fakat Mises'in İktisadın nasıl işlediğine dair ana mesajı, bugün eskiye göre daha sağlamdır.”

Bundan başka, daha geniş bir anlamda, Smith'in araştırması, tekrar tekrar, Avusturyalıların insanın piyasadaki davranışları konusunda haklı olduklarını ve ana akımcıların (mainstreamers) alabildiğince yanlış olduklarını kanıtlamıştır.

George Mason Üniversitesi'nde Smith, araştırma alanı kontrol altındaki bir çevrede ekonomik takas yapan bireyler olan “Deneysel İktisat” konusunda çalışmalar yapıyor. Tahmin edileceği gibi, Avusturyalılar “Deneysel İktisat”tan pek haz etmezler, çünkü bu yaklaşımın bütün olarak mantıksız olduğunu düşünürler.

“Deneysel İktisat”ın arkasında yatan fikir şudur: Herhangi bir piyasada gözlenen bireyler illaki “rasgele” bir şekilde davranmazlar. Dolayısıyla, formel istatistikî çalışmalar için gerekli olan bilgiler önyargılı olabilir ve bu durum daha sonra hipotezin test edilmesini anlamsız kılabilir. (Bu durum, İktisatçıları bu tür çalışmalarla meşgul olmaktan alı koymamıştır, fakat bu, başka bir zamanın, başka bir tartışma konusudur). Deneysel İktisadın denekleri olan bireyler, önceden belirlenmiş koşullar altında davranır ve bu, güya, gerekli çalışmalara temel sağlayacak önyargısız datanın ortaya çıkmasını sağlar.

Smith 1960'larda araştırmalarına başladığında, ana akım (mainstream) İktisatçılar, hükümetin ekonomiye müdahale etmesinin, sabit “piyasa başarısızlıkları”nın devamlı işi berbat etmesi ve ekonominin yüksek “verimlilik” seviyesinde çalışmasını engellemesi sebebiyle, gerekli olduğunu varsayıyorlardı. Bu, hükümetin böyle bir mucizeyi gerçekleştirebileceğine kuvvetle inanmayı gerektiriyordu. Çünkü bu konudaki varsayımları şuydu: Hükümet işletmeleri “her şeyi bilir” veya en azından ne yapılması gerektiğiyle ilgili tabloyu, gözleri açgözlülük ve bencillikle umutsuzca kör edilmiş gerçek piyasa katılımcılarından daha net görebilir.

Yine de Smith, serbest piyasa fiyatları ve özel mülkiyet haklarının etkin olmasına izin verildiği takdirde, bireylerin aslında “verimli” bir şekilde ticaret yapabileceklerini araştırmalarında keşfettiğini yazıyor. Dahası, verimli çözümlere ulaş-

mayı güya engelleyen “dışsallıklar” gibi şeyler ve diğer tüm problemler, ana akım edebiyatının iddia ettiği türden problemlerle sonuçlanmamıştır.

Bunların hepsi , tabii ki, haklı ve doğrudur, ancak bunlar serbest piyasanın genelde toplum için en iyi olduğunu “kanıtlamaz”. Bunun sebebi, Smith’in çalışmasının üstünlüğü veya önyargılı olması değildir, Avusturya metodolojisinin merkezi öncülünü, insanın davranış yasalarının test edilerek yanlışlanamayacağı ilkesini ihlâl etmesidir.

İktisat yasaları, kendi başlarına, test edilemezler. Bir yerde yanlış iseler, doğaları gereği her yerde geçersiz olurlar. Örneğin, David Card ve Alan B. Krueger 1994’te, New Jersey ve Pensilvanya’da asgarî ücrette bir artışın, gerçekte fast-food sanayisinde daha fazla iş imkânına yol açtığını iddia eden meşhur makaleyi yayınladıklarında, aslında söyledikleri, talep yasasının istisnalarının olabileceğiydi.²

Talep yasası New Jersey ve Pensilvanya’da geçerli değilse, başka bir yerde geçerli olacağını kim söyleyebilir? Aynı şekilde, laboratuvar koşulları altında yanlışlanması için talep kanunlarının kurulması bazı ilginç sonuçlar doğurabilir. Fakat, “başarılı” sonuçlar, talep kanunu nasılsa gerçekten doğrudur anlamına gelmemektedir. Çünkü gelecekte her zaman bir tecrübenin talep yasasını çürütme ve bizi çizim tahtasına geri gönderme ihtimali vardır

Talep yasası doğrudur, fakat tüm şartlar kontrol altındayken doğru olduğu kanıtlandığından değil, insanoğlunun zaman içindeki amaçlı eylemlerinin bizi talep kanunundan uzaklaştırmayıp –ona yaklaştırdığından doğrudur. İnsan davranışı kanunları, olasılıkların ve hipotez testlerinin ürünü oldukları için değil, insan doğası sonucu ortaya çıktıkları için değişmezdir.

Sonuçta, Smith’in Mises ve *Human Action*’a duyduğu sempatiden memnunum, Smith’in Mises tanımının ve ana çalışmasının umduğumdan daha etkili ve güzel yazıldığını söyleyebilirim. Çalışmasını illa ki alkışlamak durumunda değilim.³ Evet, deneysel iktisat ilginç olabilir diye düşünüyorum ve bunun Smith ve diğerlerine zevkli bir uğraş ve ilginç bir görüş açısı sağladığından şüphem yok. Bununla birlikte, deneysel iktisat, herkesçe bilinen malûmun tekrarlama özelliğine rağmen, iktisat kanunlarının doğru olduğunu ispatlamaz ya da ispatlayamaz.

Nobel ödülünün Princeton Üniversitesi’nden Daniel Kahneman’a verildiğini göz önüne alarak, ekonominin psikoloji ile birbirine karıştırılması çabaları hakkında hiç bir şey bilmediğimi itiraf ediyorum. Tarihsel olarak, bu iki disiplin farklı alanlarda çalışmaktadır; ekonomi, insanların durumlarını iyileştirmek için kararlar

2. David Card, ve Alan B. Krueger 1994, “Minimum Wages and Employment: A Case Study of the Fast Food Industry in New Jersey and Pennsylvania”, *American Economic Review*, Eylül, 84(4): s. 772-93.

3. Smith şöyle yazıyor: “Hayek’in 20 yüzyılın önde gelen ve “genişletilmiş düzen”in esaslarının ne olması gerektiğini gören iktisat düşünürlerinden olmasına rağmen, Mises bir tercih teknisyeniydi. Bireyin önceliğini ve birey haklarının savunulması ve öğretilmesi ihtiyacını ondan daha iyi ifade eden biri yoktur. *Human Action*’dan sonraki 50 yılda yaratılan deneysel iktisat, özel mülkiyet kurumlarının olduğu yerde işleyen “kendiliğinden düzen”in, Avusturyalıların iddia ettikleri arzuya şayan özellikleri taşıyor.

verirken, rasyonel davranışlar içinde olduğunu varsayarken, psikoloji insanın neden karar verdiği bakar.

Yine de iktisatçıların psikolojiyi görmezden geldiklerine inanmıyorum. Fakat, iktisatçılar, ne zaman psikolojiyi kullanmaya çalıştılsa, o zaman psikolojiye darbe vurdular. Belki de en iyi örnek, John Maynard Keynes'in yatırımcının davranışlarını "hayvan ruhu"yla açıklamaya çalışmasıdır. Yatırımcıyı bu şekilde sınıflandırırken, Keynes, aslında, kayda değer hiçbir şey söylememiştir.

Öte yandan, "hayvan ruhu", Paul Samuelson'dan Paul Krugman'a kadar, anlamsız bir ifade olarak yaşamaya devam etmiştir. Böylece, iktisatçılar, Carl Menger'in etki-tepki yasası dediği şeyle ilgilenme zorunluluğundan kurtuldular; patlamaları ve diğer ekonomik hastalıkları tepesi atmış para politikalarının veya hükümetin zararlı müdahalelerinin bir sonucu olarak değil, açgözlü ve irrasyonel hayvan-benzeri davranışın ürünü olarak görmeye yöneldiler.

Sonuçta, Mises doğru yaptı. Bireyler durumlarını iyileştirmeye çalışırlar ve çok sayıdaki bireyin bu önemli amaçlarını gerçekleştirebilmesinin en iyi yolu, piyasada barış içinde ve özel mübadele yapabilmelerinden geçmektedir. Mises Nobel ödülünü kazanmamış olsa da, Nobel'i kazananlardan herhangi birinin bunu ondan daha iyi ifade ettiğinden şüpheliyim.

Ekim 11, 2002

Çeviren: Seval YAMAN

* Bu makale <http://www.mises.org> sayfasında 21 Kasım 2002 tarihinde yayınlanmıştır.
<http://www.mises.org/fullstory.asp?control=1067>